Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Asia: U 69/2018 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi Digitaalinen Eurooppa –ohjelman perustamisesta vuosiksi 2021-2027 ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi sisämarkkinoita, yritysten mukaan luettuna pienten ja keskisuurten yritysten, kilpailukykyä ja Euroopan tilastoja koskevan ohjelman perustamisesta ja asetusten (EU) N:o 99/2013, (EU) N:o 1287/2013, (EU) N:o 254/2014, (EU) N:o 258/2014, (EU) N:o 652/2014 ja (EU) 2017/826 kumoamisesta
https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/U+69/2018

Lausunto on kirjoitettu Hallitusohjelman digitalisaatiotavoitteiden ja julkisen hallinnon ICT-kehittämisen seurantaryhmän (DigiNYT) näkökulmasta. Seurantaryhmän tehtävänä on auttaa kiihdyttämään poikkihallinnollisia toimenpiteitä ja vahvistaa näkemystä asiakaslähtöisestä ja elinkeinoelämän toimintaa vauhdittavasta julkisen hallinnon digitalisaatiouudistuksesta. Seurantaryhmän työn painopiste on julkisen sektorin toiminnan kehittämisessä ja koordinoinnissa, automatisoinnissa sekä digitalisoinnissa. Ryhmän tulee työssään ottaa huomioon toimenpiteiden vaikutukset elinkeinoelämälle ja yksityiselle sektorille ja tukea eri toimijoiden välisten yhteistyömahdollisuuksien hyödyntämistä.
Seurantaryhmä toimii valtiovarainministeriön JulkICT-toiminnon ja toimintatapojen uudistamisen ministeriöryhmän neuvoa-antavana elimenä julkisten palveluiden digitalisoimiseen liittyvien kärkihankkeiden valmistelussa ja toteuttamisessa. Ryhmä tukee myös itsehallintoalueiden tietojärjestelmien sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden älykkäiden ratkaisujen valmistelua.
Tehtävän toteuttamiseksi seurantaryhmä kokoaa tilannekuvaa hallitusohjelman digitalisaatiotavoitteiden toteutumisesta ja tuloksista. Ryhmä seuraa julkisen hallinnon toiminnan kehittämishankkeiden toteuttamista ja vaikuttavuutta. Tässä yhteydessä ryhmä tarkastelee myös valtion digitalisaatiohankkeiden hankesalkkua. Ryhmä arvioi tarvittavia resursseja ja kustannushyötyjä ja ehdottaa tarvittaessa korjaavia toimenpiteitä.

Lausunto: Digitaalinen Eurooppa -ohjelman tavoitteet ovat erittäin kannatettavia ja tärkeitä. Myös esitetyt viisi pilaria ovat hyvin valittuja ja mahdollistavat Euroopan strategisten digitaalisten valmiuksien vahvistamisen nopeasti muuttuvassa teknologiaympäristössä. Suomen kannalta ohjelman tavoitteet tukevat kansallisia digitaalisia painopisteitä. Innovaatioiden, osaamisen ja tutkimuksen korostaminen voi vahvistaa Suomessa meneillään olevan kehityksen hyötyjä ja niiden levittämistä koko Euroopan alueelle sekä kaupallisesti että yhteiskunnallisesti myönteisellä tavalla.

Ohjelman toteuttamisen osalta DigiNYT -ryhmässä tehdyn työn näkökulmasta on tärkeä varmistaa, että käytännössä ohjelma kykenee saavuttamaan kannatettavat tavoitteensa. Silloin olennaisia huomioon otettavia näkökulmia ovat:

1) DigiNYT -seurantaryhmä on määritellyt digitalisaation seuraavasti: digitalisaatio on toimintatapojen ja -mallien uudistamista teknologiaa hyödyntäen. Yhteiskunnallisten tai kaupallisten tuotteiden ollessa kyseessä olennaista on kansalais- tai asiakaslähtöisyys. Digitaalinen Eurooppa -ohjelman kuvaus korostaa nyt vahvasti investointeja ja infrastruktuurin luomista. Nämä ovat tärkeitä keinoja, mutta jos ohjelmalla ei kyetä uudistamaan liiketoimintamalleja tai tapoja toteuttaa palveluja kansalaisille, EU:n kansainvälistä kilpailukykyä tai hyötyjä Euroopan kansalaisille, julkiselle hallinnolle ja yrityksille ei kestävällä tavalla synny. Ohjelman painotus ei saisi keskittyä vai ICT- tai teknologialähtöisyyteen, vaan toimintatapojen uudistamisen näkökulma tulisi olla keskiössä. Teknologia ei ole eurooppalaisen kilpailukyvyn pullonkaula, vaan pullonkaula muodostuu kyvystä muuttaa ja uudistaa toimintatapoja teknologiaa hyödyntäen.

2) Ohjelma korostaa nyt synergioita etsiessään ja päällekkäisyyksiä poistaessaan keskitettyä tapaa toteuttaa investointeja ja tehdä päätöksiä digitaali-innovaatiokeskittymien verkostosta. On erinomaista, että haetaan euroopanlaajuisia ratkaisuja, mutta se ei saisi tapahtua keskittämällä ohjaus ja valinnat, vaan antamalla tilaa yli rajojen tapahtuvalle yhteiskehittämiselle, missä kansalaisten ja yritysten tulee olla vahvasti mukana.

3) Eurooppalaiselle kilpailukyvylle vahva tekijä voisi olla se, että Euroopassa kyetään yhdistämään esimerkiksi tekoälyn uusimmat innovaatiot ja yhteiskunnallisesti ja eettisesti kestävät ratkaisut. Tämä edellyttää Euroopalta kykyä tunnistaa ja yhteensovittaa uuden teknologian mahdollisuudet ja eettisyys. Euroopan edelläkävijyys voisi löytyä nimenomaan tästä, koska toisenlaiset ratkaisut näyttävät valtaavan alaa muualla maailmassa. Euroopan arvopohja antaa hyvän mahdollisuuden demokratian ja ihmisoikeuksien sekä uuden teknologian yhteensovittamiselle. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii Sitran koordinoima IHAN-hanke, missä rakennetaan EU-tasoisia pelisääntöjä reiluun datatalouden ekosysteemiin ja datan vaihtoon.

4) Ohjelmassa korostetaan myös päätöksenteon kannalta välttämättömien tietojen ja tilastojen levittämistä ja tuottamista. Tavoite on ehdottoman kannattava. Tärkeää on pitää huoli, että tiedolla johtamisen näkökulma ei rajoitu pelkästään kansallisille tilastolaitoksille, vaan tavoite ymmärretään huomattavasti laajempana tiedon ja evidenssin hyödyntämisen toimintatapana.

Kokonaisuutena ohjelma on ehdottomasti kannatettava, se tukee Suomessa pitkäjänteisesti yli vaalikausien toteutettua digitalisaation kehityssuuntaa ja voi vahvistaa sen hyötyjen levittämistä. Olennaista on samalla pitää huoli siitä, että tavat joilla ohjelmaa toimeenpannaan ovat aivan keskeisiä tavoitteiden toteuttamisessa. DigiNYT -ryhmän näkökulmasta on olennaista, että Suomi on aktiivinen ohjelman tarkentuessa nimenomaan toimeenpanon kohdistamisessa toimintatapojen ja -mallien uudistamiseksi, eettisesti kestävän tietopolitiikan vahvistamiseksi sekä kansalaisten ja yritysten yhteiskehittämisen rohkaisemiseksi.

Olli-Pekka Heinonen
DigiNYT -seurantaryhmän puheenjohtaja